

Carta, 586, M. 2 - (Antiga Plaza Llibertat) BARCELONA

Jaques Molins
Aragozo - 3
Valladolid

La representación nacional del Partido de esta ciudad (Unión Modesta) haome hecho entrega el adjunto recurso para que por mediación mia como presidente de la Sociedad que allay pertenecen, curse el escrito y como a mi entera satisfacción, es V. E. el representante genuino del Ministerio del Trabajo, a por lo que le ruego lo acepte para darle el curso necesario

Valladolid a 2 de Junio de 1970
Por quando a 10 de Mayo año
Valladolid a 2 de Junio de 1970
El Presidente
A. M.

LA GAZETA DE MODAS EUROPEAS

Barcelona - Paris - Londres - Buenos Aires

Ribera y Franca

Continuado conocio: el...
cada en parte por las causas que
que he sentido al ver que
cuerpo entero, yo lamenta est
no a V. de por a estar la par
ria compensada con una magnitud
de la pena que lo motivo.

de fecha memorable precede a la jornada del...
animador de nuestra Sociedad, el honorario...
continua) y me...
necesario...
acto, t...
remanera...
ción, por...
no haber...
idonea). Supong...
informado los amigos que...
esta dar a V. sus gracias por su...
no...
caba y transmita un cordial... a su distinguida familia
y un fuerte abrazo de su siempre amigo. Rob

Acto de...
de la...
Distinguido...
su...
L. M. H. A. I. N. T. E. R. N. A. C. A. L. DEL ESTILO Y EL MODA DE VALLE

COMUNICAR LA MATERNITAT

PARAULES ENTRE LA CIÈNCIA I LES DONES

Maria Lozano Estivalis

Communicating Maternity. Words between Women and Science.

Patriarchal societies have kidnapped women's ability to define motherhood. The confluence of patriarchy, capitalism and new technologies has led to the emergence of conflict in the field of human reproduction. Advances in gender equality require the deployment of new policies of representation and of action that democratize the dominant discourses about conception, birth, parenting and relationships.

Segons una llegenda del poble dogon, a Mali, la fecundació requereix que abans de l'acte sexual l'home conte a la dona, a cau d'orella, antigues històries dels seus avantpassats. Les paraules li entraran per l'orella, li passaran per la gola i pel fetge i li embolcallaran l'úter, on formaran el germen celestial d'aigua capaç de rebre la llavor de l'home. És un bell relat que reformula un imaginari compartit per altres tradicions culturals, inclosa la nostra. L'explicació recurrent de «el pare va posar una llavoreta dins la mare» és en realitat una versió popular d'una antiquíssima construcció simbòlica increïblement resistent a les evidències científiques i als avenços socials. Però el que resulta més interessant del conte africà és que situa el poder d'engendrar no en el cos, sinó en la paraula. Aquesta seria com el principi formal i actiu que Aristòtil atribuïa a l'home en la procreació, davant la passivitat del cos femení. La dona conté la matèria que encarnarà el bebé, però ha d'esperar l'acció del pare perquè li done vida humana, ànima i identitat, principis arrelats simbòlicament en la transcendència a través del llenguatge.

Qui no recorda l'escena de l'Anunciació de l'àngel a Maria, on Déu parla i la dona escolta fins que concedeix ser fecundada «segons la seua paraula»? Perquè la paraula fa, crea i transforma el desordre de la matèria en continuïtat i sentit. Per això, en la gestió de la diferència entre allò masculí i allò femení el que està en joc

és precisament l'accés a la paraula. No és el sexe sinó la fecunditat l'element que marca la desigualtat entre els gèneres, de tal manera que la dominació masculina es produeix quan s'expropia les dones de la seua capacitat reproductiva. Això es tradueix en la possibilitat d'ordenar –posar en ordre– el sentit que els subjectes donem a aquesta funció biològica, el valor social i cultural que atorguem al fet de concebre, parir i criar nous individus. El que s'ha segrestat en les societats patriarcals

és precisament la capacitat de les dones per a participar en la definició d'aquests processos, l'accés al control del discurs que normativitza les experiències personals i determina què és correcte, acceptable i funcional per al nostre sistema de relacions.

Així, quan en l'imaginari judeocristià s'al·ludeix a la «paraula de Déu», en realitat s'està dient que Déu és la paraula, la que dona garantia de transcendència i *genitud* en el temps. Segons Charles Mop-

sik (1990), en el Gènesi el procés de creació i el de procreació són designats amb un mateix vocable. El Déu-Verb crea a imatge i semblança seua l'home i la dona, els quals continuen la seua obra mitjançant l'engendrament d'éssers que provenen d'aquella paraula primera. És llavors la paraula la que fa i desfà els llaços de les identitats a través de la filiació i el reconeixement, la que inscriu o rebutja el subjecte en la seqüència dels relats comunitaris, com les històries dels avantpassats

**«EN LES SOCIETATS
PATRIARCALS S'HA
SEGRESTAT LA CAPACITAT
DE LES DONES PER
A PARTICIPAR EN LA
DEFINICIÓ DELS PROCESSOS
DE CONCEBRE, PARIR
I CRIAR»**

A l'esquerra, Carmen Calvo. *Llunyà soroll vague...*, 2001. Tècnica mixta, collage, 33 x 46 cm.

© Asociación Española contra el cáncer

© Métopé

Campanya de prevenció del càncer de mama de l'Asociación Española Contra el Cáncer (AECC) d'octubre de 2007. Diverses associacions feministes la van criticar perquè al seu parer menyspreava l'autonomia de la dona.

Casos com l'embaràs del transsexual Thomas Beatie suposen una ruptura de la norma però finalment la lògica acaba perpetuant els vells esquemes.

dels dogon. Que els déus i els avantpassats acaben encarnant-se imaginàriament en un cos d'home i que el cos femení siga una simple via d'accés a la creació no respon a una explicació biològica sinó a un procés ideològic ple de contradiccions i sostingut per relacions asimètriques de poder, en lluita per dominar allò que és específicament humà; és a dir, el discurs.

És en el discurs, com diu Jesús Martín Barbero (1987), on la llengua «es carrega i és carregada d'història i de pulsio». En aquest sentit, en l'equació dona-mare-naturalesa es produeix un fet cultural inscrit en un sistema de codificació de la realitat, i la definició que se'n fa dependrà de com s'exerceix el poder en els processos de producció, circulació i consum de significats culturals que legitimen determinades pràctiques i representacions. Però, on se situa actualment aquest poder de nomenar i ordenar el procés de reproducció? Qui pot accedir a la definició de la maternitat en les actuals condicions comunicatives? I, sobretot, quines conseqüències tenen per als subjectes els canvis i les

tensions que s'observen en la complexa xarxa de representacions amb què socialment s'expressa avui la maternitat?

■ DISCURSOS DESORDENATS

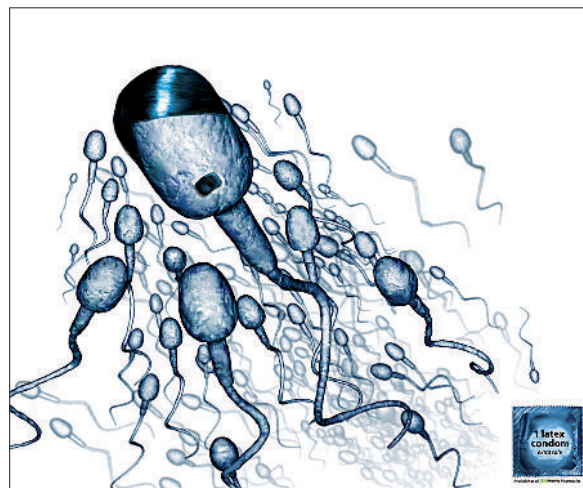
En els mitjans de comunicació conflueixen els discursos científics, jurídics, sociològics i teològics dominants entorn de la maternitat, juntament amb els literaris, fantàstics i mítics. Com a mediadors entre aquests discursos i el coneixement que se'n té, els mitjans exerceixen una acció de divulgació essencial que requereix construir interpretacions i possibilitar associacions imaginàries amb els esquemes que aquells produeixen. Les persones que vulguen acostar-se a l'escenari actual de les indústries comunicatives podran accedir a missatges sobre la maternitat que connectaran sens dubte amb els vells esquemes androcèntrics, però alhora hi trobaran evidències que fracturen la continuïtat d'aquests estereotips i anuncien nous eixos de significats.

La ideologia de la maternitat intensiva com una funció bàsicament emotiva i exclusivament femenina que aconsegueix desplaçar la subjectivitat de les dones cap al fill o la filla, com a referent que dóna sentit a les seues decisions, es troba present en multitud de relats informatius, de ficció, d'entreteniment o publicitaris. «No faries qualsevol cosa per ell?», diu una campanya recent de prevenció del càncer de mama per incentivar l'ús de les mamografies. Però, al costat del missatge, apareix la polèmica, la queixa d'associacions feministes pel que consideren un menyspreu a l'autonomia de les dones. I al mateix temps hi ha reportatges sobre la dificultat de les mares per a conciliar la seua vida laboral i familiar, fet que retorna les dones als marcs de la maternitat domesticada. Com si allò que és negociable fóra només allò que ajusta les dones a la seua doble funció productora i reproductora, i no la mateixa definició de cadascuna d'aquestes funcions.

I després tenim Thomas Beatie, un transsexual masculí que exhibeix el seu embaràs en la televisió transgredint amb el seu cos i la seua paraula totes les normes. Com podem enfrontar-nos a aquest calaix de sastre de contradiccions aparents? Com podem processar les nostres identitats davant aquests imaginaris paradoxals? En realitat, la ruptura no implica necessàriament subversió a la lògica dominant, ni la novetat dels significats implica redistribució de l'accés al sistema de representació. No hi ha una pluralitat real en les manifestacions culturals de la maternitat, ni una democratització dels espais creatius entorn de la reproducció i la criança, perquè tant els mitjans com la mateixa maternitat continuen travessats per tres condicionaments: el patriarcat, el capitalisme i la tecnologia. El pes de les desigualtats generades per la xarxa d'interessos entorn d'aquestes tres ideologies és massa fort per a saludar sense problemes l'arribada d'una nova etapa en les construccions significatives que respecte les veus pluriformes de dones i homes davant la maternitat.

■ PARAULA DE CIÈNCIA

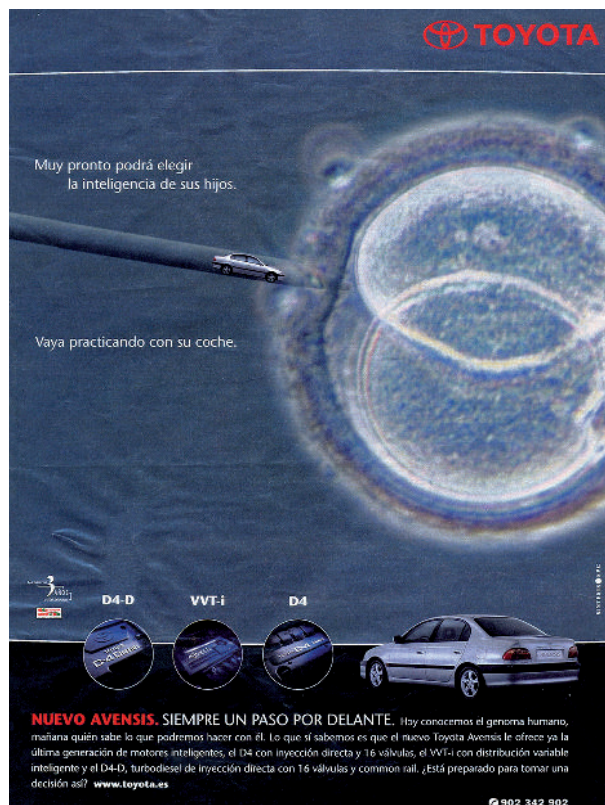
En un anunci de la marca d'automòbils Toyota, una pipeta de laboratori en l'interior de la qual se situa un cotxe del model anunciat s'introdueix en un òvul. Es tracta d'un interessant i nou impuls al poder de crear associat amb l'home, només que en aquest relat s'inclou la tecnologia reproductiva com un factor mediador essencial. L'esperit, l'eina que dóna forma a la matèria de l'òvul és representat amb la imatge d'un cotxe. La tecnologia, el coneixement capaç d'ordenar –posar en ordre i obligar– la naturalesa. Apareix, per tant, la retòrica de la medicina del desig, pregonada per René

© Doc Morris

Campanya publicitària del 2009 de preservatius de la societat farmacèutica Doc Morris, a càrrec de l'agència alemanya Grey Worldwide. Els anuncis han causat una gran polèmica; mostraven espermatozoides caracteritzats com a Hitler, Bin Laden o Mao Zedong. En realitat aquestes publicitats no fan sinó reproduir la idea del producte de la fecundació contingut en la llavor de l'home.

Publicitat de 2001 de l'agència espanyola Síntesi SPC per a Toyota Avensis que reproduceix l'esquema androcèntric de la creació com a acte masculí sobre l'escenari femení, mentre que la tecnologia apareix com a mediadora de l'èxit.

Frydman (1986) davant les noves tècniques de reproducció, on la pregunta ja no és «què li passa?», sinó «què desitja vostè?».

I com denuncien tantes veus crítiques, el fantasma de la perfecció guaita com en un joc pervers: «Molt prompte podrà triar la intel·ligència dels seus fills. Vaja practicant amb el seu cotxe», diu el text. La hiperritualització de la publicitat aconsegueix captar en un text els tres vectors que dominen en l'actual representació de la reproducció: l'esquema androcèntric de la creació com a acte masculí sobre l'escenari femení; la tecnologia com a mediadora de l'èxit, com a agent necessari per a l'assoliment que satisfà una demanda sense límit; i el mercat, rerefons que justifica la mercantilització de tots aquests significants.

La imatge segons la qual el producte de la fecundació és contingut en la llavor de l'home –que remet al preformisme animaculista–, és

molt recurrent en els mitjans. Vegem la polèmica recent sobre un anunci alemany de condons, en el qual apareixen espermatozoides caracteritzats com a Hitler, Bin Laden o Mao. L'anunci de Toyota guarda connexió amb les escenes de l'Anunciació prèvies al Concili de Trento, en les quals el llamp diví que penetrava Maria contenia la forma de l'infant Jesús. Són velles metàfores actualitzades per les noves tècniques que desplacen els referents –de Déu a la ciència, de la dona a l'òvul– i creen noves tensions: la fusió entre tècnica i naturalesa, la producció d'individus sense història, etc.

Les informacions sobre les tecnologies reproductives estan atapeïdes d'aquests tipus de connexions amb l'imaginari creat per la matriu mítica i els discursos científics. La divulgació científica se situa així en el límit entre la narració i la prova, entre el mite i el logos. El mateix discurs de la ciència és configurat per vincles i imatges mítiques, per més que insistisca a mostrar-se com a simbòlicament neutral, asèptic i imbuït del que Rosa María Medina (1999) anomena «una immaculada percepció». Però, com he pogut comprovar (Lozano, 2004), el discurs periodístic sí que juga obertament amb aquesta matriu fantàstica del relat tecnològic o mèdic, i això fa que conflueixquen en una mateixa notícia sobre les noves tecnologies de reproducció els comptes amb els contes. En els comptes, tenim els percentatges de fecundacions reeixides o les reparacions d'òrgans i infertilitats. Amb els contes, les històries sobre dones –per cert, moltes d'elles s'anomenen fictíciament Maria– que van a veure el metge perquè els done un fill.

■ DONES DE PARAULES, PARAULES DE DONES

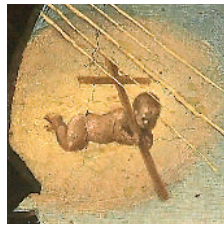
En aquest joc de desplaçaments sense canvi entre el pla miticoreligiós i el tecnologicocientífic persisteix inalterable l'anihilació simbòlica de les dones com a subjectes reals diversos i amb experiències conflictives sobre la maternitat. «El cos és habitat per fantasmes clericals, dimonis patriarcals i prejudicis cartesianes», diu Esperança Cerón (2003). Històricament, les dones han passat de veure els seus cossos ordenats, definits i utilitzats en nom d'un déu, a conèixer-los a través de les necessitats d'un saber tecnicomedicomicomercantil. Si el primer les privava d'autonomia en les decisions sobre la seua sexualitat i la seua fecunditat, el segon tampoc no es queda arrere.

Com adverteix Leonor Taboada (2005), s'ha convençut les dones que els seus processos fisiològics

**«NO HI HA UNA
PLURALITAT REAL EN
LES MANIFESTACIONS
CULTURALS DE LA
MATERNITAT, NI UNA
DEMOCRATITZACIÓ DELS
ESPAIS CREATIUS ENTORN
DE LA REPRODUCCIÓ
I LA CRIANÇA»**

© Museo de Bellas Artes, Sevilla

© Museo de Bellas Artes, Sevilla

Cinc-cents anys abans de la publicitat de Toyota trobem un esquema visual paregut. En les escenes de l'Anunciació prèvies al Concili de Trento el llamp diví que penetrava Maria contenia la forma de l'infant Jesús, tal i com es veu en aquesta pintura del segle XVI. Alejo Fernández. *Anunciació*, 1508. Pintura sobre taula, 49,5 x 72 cm.

són patològics i necessiten cura. La maternitat biològica està totalment medicalitzada i medicamentada, el que ens remet de nou a la xarxa d'interessos patriarcals, tecnològics i econòmics que marquen i multipliquen la desigualtat social i cultural. Per això urgeix una acció política sobre la construcció simbòlica de la reproducció, la filiació i la criança, que denuncie els biaixos d'aquestes tres ideologies i possibiliti l'accés als discursos públics de les veus i les experiències reals dels subjectes. Això implica deslegitimar tot discurs que es presente com a sagrat, neutral o inqüestionable.

«Ara per ara preferesc un capellà que no un metge –ironitza Victòria Sau (2005)–, amb un capellà encara puc discutir». Doncs si es vol avançar en la salut i els drets reproductius de les dones caldrà discutir sobre els sistemes de representació i de gestió del coneixement religiós, filosòfic o científicotecnològic. Caldrà denunciar els solapaments entre la retòrica del descobriment mèdic, la pressió de la indústria tecnofarmacològica en la investigació, i una divulgació científica sovint

**«LA IMATGE SEGONS
LA QUAL EL PRODUCTE
DE LA FECUNDACIÓ
ÉS CONTINGUT EN LA
LLAVOR DE L'HOME ÉS MOLT
RECURRENT EN ELS MITJANS
DE COMUNICACIÓ»**

patrocinada i sempre subjecta als criteris empresarials dels mitjans de comunicació. Les possibilitats de transformació que obren les noves tecnologies productives en l'àmbit simbòlic i en l'espai de relacions socials són immenses, però si no es construeixen representacions i valors col·lectius que humanitzen aquests processos, i si no s'organitzen estructures i dinàmiques que permeten el control ètic de la implantació que se'n faça, les conseqüències de la desigualtat i l'opressió generades pel mercat reproductiu amplificaran sense límits l'estigma patriarcal.

Caldrà, al capdavall, arribar a un autèntic apoderament ciutadà en la gestió de tots aquests canvis i en les maneres en què la maternitat i la paternitat incideixen en les identitats personals i socials. L'evolució de la tecnologia i dels sistemes de relació personal ens obliga a revisar els relats i les pràctiques amb què els nous subjectes negociaran significats, experiències i continuïtats.

I perquè aquesta revisió esdevinga alliberadora, haurà de ser paraula de tots i de totes. ☺

BIBLIOGRAFIA

- CERÓN, E., 2003. «El cuerpo está habitado por fantasmas clericales, demonios patriarcales y prejuicios cartesianos». *Mujeres y Salud*, 11.
- FRYDMAN, R., 1986. *L'irrésistible désir de naissance*. Presses Universitaires de France. París.
- LOZANO, M., 2004. *Mujeres autónomas, madres automáticas*. Universidad de Málaga. Màlaga.
- LOZANO, M., 2007. *La maternidad en escena*. Prensas Universitarias de Zaragoza. Saragossa.
- MARTÍN BARBERO, J., 1987. *Procesos de comunicación y matrices de cultura. Itinerario para salir de la razón dualista*. Gustavo Gili. Barcelona.
- MEDINA, R., 1999. «Ideas para perder la inocencia sobre los textos de ciencia». In BARRAL, M. J. et al. (eds.). *Interacciones ciencia y género. Discursos y prácticas científicas de mujeres*. Icaria. Barcelona.
- MOPSIK, Ch., 1990. «El cuerpo del engendramiento en la Biblia hebreaica». In FEHER, M., NADDAFF, R. i N. TAZI (eds.). *Fragments para una historia del cuerpo humano*. Taurus. Madrid.
- SAU, V., 2005. «Mientras no está analizada al cien por cien, la realidad no se transforma». *Mujeres y Salud*, 15.
- TABOADA, L., 2005. «El contubernio de la medicalización, al desnudo». *Mujeres y Salud*, 15.

Maria Lozano Estivalis. Doctora en Ciències de la Comunicació. Professora de Teoria de la comunicació audiovisual i Pedagogia dels mitjans de comunicació. Universitat CEU Cardenal Herrera, València.

